

Runolaulaja Oksenja Mäkiselän

haudalla Laihian kirkkomaalle paljastettiin viime kuun 24 päivänä Suistamo-seuran ja Karjalan seurojen toimesta muistopatsas. Paljastuspuheen piti pastori Ryttyläinen. Kalevala-seuran puolesta tilaisuudessa puhui tri A. O. Väisänen. Runolaulaja Mäkiselkä oli talvisodan jälkeen muiden pitäjäläistensä kanssa evakuoituna Laihialle ja siellä vanhus kuoli. Siksi hän sai leposijan Laihian hautuumaalle. Hauta on ollut vuosikausia unohdettuna, kunnes Karjala-seurat ryhtyivät vaalimaan runolaulajan muistoa. Oksenja Mäkiselkä oli uudemmista runolaulajistamme kuuluisin ja hän osasi ulkoa 83 runoa ja 73 loitsua.

Tri A. O. Väisänen kirjoittaa otsakkeella »Eräs karjalaisten kohtalon virsittäjä» Helsingin Sanomissa muistelmina Oksenja Mäkiselästä seuraavaa:

Kalevalan satavuotisjuhla ennakoi eräänä päivänä kotiini yllättäen saapunut outo naisvieras. Hän sanoi kotipaikkakseen Suistamon Äimjärven ja nimekseen Oksenja Mäkiselkä. Olin käynyt tässä kirjailija Iivo Härkösen synnyinkylässä kesällä 1917, eikä silloin mainittu Oksenjaa laulajaksi, nuorihan hän tuolloin vielä olikin. Vaikka epäilinkin hänen runontaitoaan, jota hän oli tullut Helsingissä näyttämään, niin en voinut olla ihailematta tämän kansannaisen rohkeutta. Lähteäpä yksinään rajakarjalaisesta erämaakylästä kohti pääkaupunkia, tiedossaan vain osoite, joka Meilahdessa sijaitsevana ei ole helposti löydettävissä. No niin; oli mieluista jälleen pakista suistamolaisittain ja tunnustella, osaisiko Oksenja laulaa sekä runoa että itkuvirttä. Pian ilmeni, että Oksenja oli kelpo runolaulaja. Siispä hän sai esiintyä myös yleisradiossa, jonka äänilevyille hänen lauluun talletettiin, sekä 1935 Kalevalan satavuotisjuhlien kansanlaulaja- ja soittajaryhmässä, jossa oli kaksi muuta naista: suojärveläinen Ogoi Määränen (jo manalle mennyt) ja vienankarjalainen Domna Huovinen, vielä äskettäin Helsingissä vierailut vanhus.

Luonnollisesti Oksenjan tiedossa olivat naapurikylän vanhan miehen, Iivana Onoilan, laajat laulumatkat sekä myös Loimolan kylän itkijänaisen, Matjoi Plattosen pitkät retket. Matjoi oli esiintynyt Suojärvellä karjalaisia häitä esittävässä elokuvassa morsiamen »olallisen» erinomaisella tavalla, hän oli ihastuttanut monet helsinkiläiset esiintymisillään. Maila Talvio kirjoitti hänestä mitä kauneimmin sanoin, Elli Tompuri sanoi oppineensa häneltä liikunnan plastiikkaa, Norjan kuninkaalle hän Helsingissä lauloi niin suloisen virren, että tämä lähetettiin adressina kuninkaalle Helsingin kaupungin toimesta. Ja saman tien, kesällä 1928, Matjoi joutui tekemään Unkarin-matkan, jonka huippenuksena oli hänen esiintymisensä ja mielijohteen virtensä Budapestissä arvovaltaisen yleisön

edessä. Hän sai tällä matkalla kunnianimen »Karjalan äiti». Mutta kotiin palattuaan hän pian muutti manan majoille.

Oksenja Mäkiselkä ilmestyi nyt korvaamaan Matjoi Plattosta. Ja hän suoritti tehtävänsä hyvin, ensinnä Kalevalan satavuotisjuhlissa Messuhallissa ja vuotta myöhemmin ulkomailla. Lyypekkissä toiminut »Pohjoismainen Seura» (Nordische Gesellschaft) järjesti juhannuksen aikaan 1936 suuret juhlat, joihin Suomesta pyydettiin esiintyjäksi »kalevalaryhmää», jonka matkakulut seura oli valmis korvaamaan. Ryhmän muodostivat Oksenja Mäkiselkä runolaulajana, Antero Vornanen, suojärveläinen, kanteleensoittajana, Teppo Repo, inkeriläissyntyinen, paimensoittajana, ja Eemil Risku, eteläpohjalainen, viulunsoittajana. Koko joukossa oli Oksenjalla enimmänsä puuhaa. Väinämöisestä kertoo vanha runo: »sekä lauloi jotta soitti» Oksenjasta sopi tässä yhteydessä sanoa: sekä lauloi jotta leipoi. Hän nimittäin huolehti mainioitten piiraitten valmistamisesta juhlien suomalaista talonpoikaisateriaa varten, jossa olivat edustettuina kaikki Suomen maakunnat ruokalajeineen ja jonka yliemäntänä oli Maila Talvio. Oksenja, esiintyen muinaiskarjalaisessa puvussa, saavutti laulullaan tuhatlukuisessa yleisössä, jossa oli kansaa saksalaisten ohella kaikista pohjoismaista, suuren menestyksen. Laulunsa yhteydessä hän kehräsi värttinällä. Useissa sanomalehdissä julkaistiin saksannoksena hänen mielijohteen virtensä isäntämaan kunniaksi. Arvokkaana hän istui vanhan raatihuoneen parvekkeella erään valtakunnanministerin rouvan vierellä katselemassa paraattia torilta.

Tämä ulkomaanmatka oli luonnollisesti Oksenjan elämässä huippukohta, josta riitti kertomista kotikyläläisille. Vieri lähes neljä vuotta. Talvisota oli läpikäyty. Jälleen ilmestyi Oksenja yllättäen kotiini, jossa hän oli aikaisemminkin majoillut ja sukeutunut perheen ystäväksi. Tervehdyksensä perheenemäntää hän sanaa sano-

Unkarilainen tunnettu Suomi-ystävä Sándor Ispánovits on käynyt useasti maassamme, viimeksi 1936. Hän muistaa edelleen maassamme lausuen hiljattain mielipiteensä Marsalkan ratsastajapatsaan paikasta Helsingin Sanomissa.

Hieman selvitystä luovutetun Karjalan nykyisestä hallinnosta.

Etelä-Karjalaisten paikkakuntien nimet yleensä venäläistetty.

Karjala lehden palstoilla on arvoisa nimi-merkki Aemilius ihmetellyt, miksei Karjalais-Suomalaisen SNTL:n Korkeimman Neuvoston, KP:n keskuskomitean jne. äänenkannattajan »Totuus»-lehden palstoilla koskaan esiinny uutisia Viipurista ja yleensä entisestä Suomen Etelä-Karjalasta. Nimimerkki kysyy, eikö lehdellä ole Viipurissa lainkaan haaratoimistoa toivoen samalla, että suomalaisilla olisi mahdollisuus saada lukea sellaisia neuvostolaisia lehtiä, joista saisi lukea, millä tavoin rajantakaisessa Etelä-Karjalassa nyt eletään.

Asian auttamiseksi on syytä valaista hieman kysymystä. Viipuri ja koko luovutettu Etelä-Karjala kuuluvat hallinnollisesti Venäjän federatiivisten neuvostotasavaltain Leningradin alueeseen. Laatokan-Karjala sitävastoin kuuluu Karjalais-Suomalaiseen neuvostotasavaltaan. Luovutetulla alueella kulkee em. valtionmuodostelmien välinen raja Laatokalta nykyiselle Suomen rajalle suunnilleen ent. Hiitolan ja Kurkijoen kuntain välistä rajaa pitkin. Karjalais-Suomalaisessa neuvostotasavallassa ovat virkakielinä suomi ja venäjä, mutta Venäjällä autonomisia tasavaltoja ja alueita lukuunottamatta ainoastaan venäjä. Petroskoissa ilmestyvän To-

uus-lehden toimintapiiriin kuuluu yksinomaan Neuvosto-Karjala. Muualta on lehdessä uutisia vain yleisen »mielenkiintoarvon» mukaan.

Koska Viipuri ja sen ympäristömaakunta kuuluvat puhtaasti venäläiseen alueeseen, ei sen piiriin kuuluvia uutisia voi mainittavammin esiintyä muissa kuin Leningradin alueen lehdissä. Koska Suomeen ja yleensä ulkomaille ei ole mahdollista tilata neuvostolaisia ns. piirilehtiä ja tässä tapauksessa Viipurissa ilmestyvää piirilehteä, löytää Viipurin seutuja koskevia uutisia parhaiten Leningradin päivälehdistä, joista ainakin »Leningradskaja Pravda» ja »Krasnaja Gazeta»-lehtiä voinee tilata Suomeen.

Asia erikseen sitten vielä on, missä määrin haluttuja uutisia voi löytää, sillä po. alueella on miltei kaikkien paikkakuntien nimet venäläistetty. Esimerkkinä mainittakoon, että Koivisto on Primorsk, Käkisalmi Priozersk, Enso Svjetogorsk, Antrea Kamennogorsk, Jääski Ljesogorsk, Uuras Vyisotsk, Makslahti Sovjetskij gavanj, Terijoki Zheljenogorsk, Raivola Roshtshino, Kivennapa Pjervomaisk ja Rautu Sosnovo. Viipuri sitävastoin on edelleenkin Viipuri, vaikkakin venäläisessä muodossa Vyiborg. Samanlaista nimien venäläistämistä sitävastoin ei ole tapahtu-

matta heittäytyi tämän kaulaan ja itki katkerasti. Syy oli ymmärrettävissä: Oksenja oli mennyt kotinsa. Mutta ilmeni murheen aiheita enemmänkin: hänen poikansa oli kaatunut sodassa. Ja niin syntyi Oksenjan mielenpainuvin runo, itkuvirsi »Karjalaisten kohtalosta» (julkaistu fonogrammin mukaan Kalevalaseuran vuosikirjassa 20—21).

Itkuvirren kuvakieli on vaikeasti ymmärrettävää. Näin ollen tässä on tyydyttävä virren suorasanaisen »suomennokseen», joka on seuraavanlainen:

Minä kerron moninkertaiset terveiset kailkelta Karjalan kansalta. Nyt minä, imehtynyt eläjä, ilmailen niitä ikäviäni: kun piti erota etäisille matkoille eri joukkoihin kaikista synnyinnaapureista ja kasvintovereista. Nyt minä ilmailen niitä ikäviäni: kun piti lähteä suremattomista lämpimistä suojista ja viattomien ikkunanpalteitten luota. Nyt ei ole meillä, imehtyneillä eläjillä, viattomia ikkunanpalteita eikä, sulattomilla meillä, suremattomia lämpimiä suojia. Sitten vielä, imehtynyt eläjä, ilmailen niitä ikäviäni: kun poikani katosi kalliin syntyisen (Jumalan) eteen näiltä kalleilta ilmoilta kamakoita rautoja (aseita) kannellessaan ja oikeita pyssyjä ojennellessaan, (sodan) ankaroita askelia astuellessaan. Sitten on vielä siitä surtumattomat suuret surut: kun emme voi vierrä lasteni haudoille emmekä kyykistyä lasteni kylmille kalmalau-

doille emmekä vanhempieni haudoille emmekä puolisoni kalmalaudoille kalella millään aikaa.

Niinkuin monet muut karjalaiset Oksenja Mäkiselkäkin palasi rakkaan kotilietensä äärelle jatkosodan aikoihin. Mutta kohta jälleen oli lähdeävä oudoille oville. Kehrinpuunsa ja varttinänsä hän kuitenkin otti mukaansa sulkiesaan lopullisesti oman kotinsa uksen. Ja taasen nähtiin Oksenjan saapuvan lauluretkilleen, joskohta hänen uudeksi asuinseudukseen ja samalla kuolinpaikakseen tulikin Laihia. Suistamolta, läheisen Koiton kylän vanha mies, kanteleensoittaja ja runolaulaja, Timo Lipitsä, joutui Kiuruvedelle, jossa myös sai viimeisen leposijansa. Näin hajaantui suloinen Suistamo, muistoissa rikas ja rakas. Vornasten maineikkaan suvun kanteleseppä ja -soittaja, Antero Vornanen, oli jo aikaisemmin kätkeyty haudan lepoon. Äskettäin meni manalle Turussa asustanut toinen suojärveläinen mainio soittaja, Vanja Tallas.

Näin on sammumassa vanha laatokankarjalainen laulu- ja soittotaito. Lohdutuksenamme on, että sen muistoja on saatu talteen, jopa kirjoissa julkaistukin. Niinpä Oksenja Mäkiselän laulu kaikuu jatkuvasti äänilevyiltä. Jokainen hänen kanssaan kosketukseen joutunut on kiitollinen Suistamon pitäjäseuralle siitä, että hänen haudalleen on pystytetty muistokivi. Suistamolaiset noudattavat täten mitä kauneimmalla tavalla neljättä käskyä.